

דעה ברורה

בירור כל סעיף בשלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה וקלה עם אלפי הוספות

חלכות צדקה – פדיון שבויים
סימן רנב – דין פדיון שבויים וכיצד פודין אותם, וכו' ו"ב סעיפים

סימן טוב ומזל טוב
להולדת נכדתי תחי'
בת לחתני הרה"ח ר' יצחק שוורץ שליט"א

ליקט וערך: אשר הורוביץ

לעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג.

הלכות צדקה – פדיון שבויים

סימן רנב – דין פדיון שבויים וכיצד פודין אותם, וכו' י"ב סעיפים

א (א) פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים (ב) קוֹדֶם לְפָרִנְסַת עֲנִיִּים (ג) וְלִכְסוּתָן. (ד) וְאִין מִצְוָה גְּדוּלָּה (ה) כְּפָדִיּוֹן (ו) שְׁבוּיִים. הַלָּכָה, לְכָל דְּבַר מִצְוָה שֶׁנִּבְנוּ מַעוֹת בְּשִׁבְלֹו, יְכוּלִים

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) **פדיון שבויים.** ובכלל חיוב פדיון שבויים הוא מי שחייב ממון לגויים או כסף גולגולתא [מס ארנונה], וחייבים הציבור לפרוע עליו אלא שצריך לדקדק ולדעת שהוא עני ואין ידו משגת, אבל אם הוא רמאי או שהוא רגיל ללוות מהגוים כדי שיפדו אותו, אין פודין אותו (בית לחם יהודה סק"ה מהרדב"ז). וכן בנישואי בניו ובנותיו שאז ההוצאה מרובה והדוחק וכו' הרי הוא כפדיון שבויים, שהדוחק והצער הרבה עד שבאים לידי בזיון, ואב ואם מר להם, עין במר בוכה, והמרחם ירחמו עליו מן השמים (פלא יועץ פרק הצדקה) ועוד עושין בזה חסד גדול עם אביהן ואמן שהם בוכים ומצטערים יום וליל בהגיע בנותן לפרק הנישואין ואין לאל ידם להושיע (אהבת חסד ח"ג פ"ו).

(ב) **קודם לפרנסת עניים ולכסותן.** כיון שבשבי אם ירצה השבאי יכול לעשות עם השבוי כל חפצו אם למות ואם לרעב (באר הגולה סק"א) ולפי זה בזמנינו במקומות שאין סכנת נפשות בשביה בבית האסורים אלא שסוגרים אותו במאסר כדי שלא יזיק לרבים ואינו בא אפילו לידי ספק סכנה, אם יראו בית דין שאדרבה טובה היא לציבור שהוא ישב במאסר כגון שהוא גנב או מזיק לרבים וכדומה אינם חייבים לפדותו (שבט

הלוי ח"ה סימן קלה סק"א) אבל מותר לאסוף כסף בשביל אשתו ובני ביתו.

(ג) **ולכסותן.** וכן קודם לצדקה ללומדי תורה (פרישה, חכמת אדם כלל קמה אות ח) ובאבקת רוכל (סימן ג) משמע שהצדקה ללומדי תורה קודם (שהרי כתב את עמלי התורה לפני פדיון שבויים).

(ד) **ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים.** ולכן הנודב למצוה גדולה יתננה לפדיון שבויים (ט"ז סק"ה). וההולך לפדות שבויים נחשב עוסק במצוה ופטור ממצוה אחרת ובסוכה פטור מהסוכה (ביאור הלכה סימן לח ד"ה דכל).

(ה) **כפדיון שבויים.** ואין צריך אדם להכניס עצמו בסכנה כדי להציל חבירו. ואם רוצה להכניס עצמו בסכנה כדי להציל ממידת חסידות שבו, או מאהבת חבירו, אם חבירו תלמיד חכם יותר ממנו מותר לסכן עצמו ולהצילו, אבל אם המציל תלמיד חכם והניצול עם הארץ, או שניהם שווים במעלה, כמו ששניהם תלמידי חכמים או עמי הארץ, אינו רשאי להכניס עצמו לספק סכנה אפילו אם ההצלה ודאי (פתחי תשובה סק"א משו"ת יד אליהו סי' מג).

(ו) **שבויים.** והוא גדול מבריאת שמים וארץ, ולכן פתח במתן תורה אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך (שמות כ, ב) ולא אמר אשר בראתי שמים וארץ (מעיל צדקה סימן תתשנח). והפודה שבויים הקדוש ברוך הוא יצילו ואת זרעו מליפול בשבי (מטה משה עמוד גמ"ח ח"ב פ"ד במעלה האחד עשרה).

שלחן ערוך

ג

(ז) לשנותן לפדיון שבויים. (ט) ואפלו אם גבו לצרף בננין (י) בית הכנסת, ואפלו אם קנו העצים והאבנים והקצום לצרף הבננין, שאסור למכרם בשביל מצוה אחרת, מתיר למכרם לצרף (יא) פדיון שבויים. אבל אם (יב) בנאוהו כבר, (יג) לא

~~~ דעה ברורה ~~~

(ז) לשנותן לפדיון שבויים. וכשאספו לפדיון שבויים ולבסוף יצאו השבויים בהשתדלות כספית ממקום אחר, וכעת השבוי ערום וחסר כל, מאחר ובשעת נתינת הצדקה לצורך הפדיון היו השבויים עדיין בבית השבי, לכן אם אין להם כסף יתנו להם המותר לשבור רעבונם. ואפילו שנותני הצדקה לא היו נותנים כזה סכום כסף גדול אם היו יודעים שכספם ילך לצורך אכילה ובגדים, אולם אחרי שכבר נתנו ודאי ימחלו בשמחה ואפילו לשואלם אין צריך. אבל אם מי מהתורמים נתן ממון רב לפדיון השבויים צריך להחזירו לו (שר"ת אפרקסתא דעניא יו"ד סי' קפג).

(ח) לפדיון שבויים. ואפילו שבו הגויים כמה מישראל בגלל חוב ממון שאנשי העיר היו חייבים להם ולא שילמו חיוב הפדיון אינו רק על יושבי העיר שהייתה חייבת המס בלבד אלא על כל ישראל (כנסת הגדולה בהגהת הטור אות ג).

(ט) ואפילו אם גבו לצורך בנין בית הכנסת. כי אפילו לכל מצוה שאינה פדיון שבויים מותר לשנותו, אלא שבהמשך בדין העצים יש חילוק בין לצורך פדיון שבויים או שאר מצווה (ט"ז סק"א).

(י) בית הכנסת. ובית המדרש (ב"ח).

(יא) פדיון שבויים. ומי שנדר לפני מותו מעות לצורך פדיון שבויים ויש רעש דבר בעולם רחמנא ליצלן, ונמצאו הרבה מישראל בדוחק גדול, מותר ליתן להם ממעות אלו, ואינו נחשב כשינוי מדעת הנותן, כיון שהדבר בזמן הזה הוא קשה כפדיון שבויים ואפשר גדול ממנו (פתחי תשובה סק"ב משר"ת שבות יעקב ח"ב סימן סד).

(יב) בנאוהו כבר. וגמרו לבנות, אבל אם עדיין לא גמרו לבנות דינו כאבנים וקורות שנזכרו קודם (ט"ז סק"ב, משנה ברורה סימן קנג סקע"ט). ויש מי שאומר שכל שהתחילו אפשר לגמור (מגן אברהם אר"ח סימן קנג סקל"ב).

(יג) לא ימכרו אותו. פירוש: אינו ראוי לאנשי העיר לעשות כן ולמכור, ולא בגלל קדושת בית הכנסת, אלא כמו שאף אחד לא ימכור את דירתו ויגור ברחוב כשאוספים כסף לצורך פדיון שבויים, כל שכן שלא ראוי למכור את הבית כנסת, אבל מהדין מותר למוכרו לפדיון שבויים (ט"ז סק"ב מגן אברהם אר"ח סימן קנג סקל"ג) ואין צריך הסכמת שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אלא מוכרים בהסכמת שבעה טובי העיר בלבד, או במעמד אנשי העיר לבד (משנה ברורה שם סק"פ ובשער הציון סקס"ט). והש"ך (סק"א) כתב שלא הותר למכור אלא כשאינו יכול לאסוף כסף לפדיון השבויים אלא אם ימכור את הבית כנסת, אבל אם אפשר לפדות באופן אחר לא ימכור (וכן הסכים בראשון לציון ד"ה אבל). עוד פירש בשם אביו הגאון זצ"ל שאם רוצה למכור את הבית כנסת לקהילה אחרת ויעמוד הבית כנסת בקדושתו מותר למוכרו לצורך פדיון שבויים, אבל אם כשימכרה תצא מקדושתה אסור למוכרה אפילו לצורך פדיון שבויים.

שלחן ערוך

יִמְכְּרוּ (יד)אוֹתָו. וּמִכַּל מְקוֹם הַנוֹדֵר סָלַע לְלִדְקָה, (טו)אִין פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים בְּכָלל וְאִין לְפָדוֹת צָסְלַע ז' (טז)רַק מִדַּעַת צָנִי הָעֵיר (מהר"ק ש"ק ז') בְּדִלְחָמָן סִימָן כ"ז סְעִיף ד'. ב' הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִפִּדְיוֹן שְׁבוּיִים, (יז)עוֹבֵר עַל (יח)לֹא תֹאמְרִין אֶת לְבָבְךָ (דְּבָרִים טו, ז). וְעַל לֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ (דְּבָרִים טו, ז). וְעַל לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲךָ (וַיִּקְרָא יט, טז). וְעַל לֹא יִרְדְּנוּ בַּפֶּרֶךְ לְעֵינֶיךָ (וַיִּקְרָא כה, נג). וּבִטָּל מִצְוֹת פֶּתַח תִּפְתָּח אֶת יָדְךָ לוֹ (דְּבָרִים טו, ח). וּמִצְוֹת וְחֵי אַחֲרֶיךָ עִמָּךְ (וַיִּקְרָא כה, לו). וְאַחֲרֵי לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ (וַיִּקְרָא יט, יח). וְהִצֵּל לְקָחִים לְמָוֶת (מִשְׁלֵי כה, יא). וְהִרְבֵּה דְּבָרִים (יט)בְּאֵלֹו. ג' כָּל רִגַע שְׁמֵאֲחֵר לְפָדוֹת הַשְּׁבוּיִים, הֵיכָא דְאַפְשָׁר לְהַקְדִּים, (כ)הָיוּ בְּאֵלֹו שׁוֹפֵךְ (כא)דָּמִים. ד' (כב)אִין פּוֹדִין הַשְּׁבוּיִים (כג)יֹוֹתֵר מִכִּדִּי (כד)דְּמִיָּהֶם,

~~~ דעה ברורה ~~~

(יד) אותו. אבל ספר תורה מוכרים לצורך פדיון שבוים (הרמ"א סימן ער סעיף א) שהרי ספר תורה אפילו ימכר ויעמוד אצל אדם אחר בכל מקום שיהיה ישאר הספר בקדושתו (ש"ך סק"א בשם אביו הגאון זצ"ל) ודוקא כשאי אפשר לפדות את השבוים באופן אחר (ש"ך שם). ואפילו היחיד מוכר ספר תורה שלו כדי לפדות בו את שאר השבוים (ט"ז סק"ב ולא כדרישה סק"ב שאינו מוכר ספר תורה שלו רק כשצריך למעות לפדות בו את עצמו).

(טו) אין פדיון שבוים בכלל, ואין לפדות בסלע זו רק מדעת אנשי העיר. על ידי טובי העיר או חבר עיר, אבל שלא מדעתם אסור לשנותו (ש"ך סק"ב) כיון שפדיון שבוים אינו בכלל הצדקה בלשון בני אדם. והטורי זהב (סימן רנו סק"ד) דעתו שפדיון שבוים בכלל צדקה, ובפרט שיש בה חרב ורעב, וכל האומר סלע לצדקה, כוונתו לתת צדקה והגבאי יעשה בה כל מצוה שיראה בעיניו מה שלבו חפץ (והסכים עמו הבית מאיר. גם בראשון לציון ד"ה בהגה"ה פסק כן שבמענות הצדקה פודים שבוים, ולא מטעמו של הט"ז, עיין שם). ויש מי שחילק ואם היו השבוים בשעת נתינת צדקה של זה ודאי שגם פדיון שבוים בכלל, ואם בשעת נתינה לא היו שבוים אי אפשר לתת לפדיון שבוים (חדרי דעה).

(טז) רק מדעת בני העיר. ואז מותר לשנותו אפילו אם לא יוכל לחזור ולגבות עוד כסף עבור בניית בית הכנסת. וכשיכול לחזור ולגבות כסף עבור בניית הבית הכנסת אפילו לדבר הרשות יכולים לשנותו (ש"ך סק"ג).

(יז) עובר וכו'. הרי לפנינו שהמעלים עין מפדיון שבוים עובר בארבע לאווין, וארבע עשין, ויש עוד איסורים אחרים אלא שלא מנה אותם הרמב"ם. (יח) לא תאמץ וכו' פתוח תפתח. ואפילו שפסוקים אלו כתובים בעניין צדקה, פדיון שבוים בכלל צדקה.

(יט) כאלו. ולצורך פדיון שבוים מותר לתת יותר מחומש מנכסיו (אהבת חסד ח"ב פ"כ ס"ב). (כ) הוי כאילו שופך דמים. כי חייו תלויים לו מנגד ובכל רגע יכול השבאי להרגו. (כא) דמים. ומכל מקום מי שמאבד עצמו לדעת שהכניס עצמו ברצון לשבי, יש אומרים שאין מחוייבים להצילו (כמבואר ברמב"ם פ"א מאבדה ה"א שאין נזקקין לו. וכן ביאר בדעתו המנחת

מִפְּנֵי תַקוּן הָעוֹלָם, (כח)שְׁלֹא יִהְיוּ הָאוֹיְבִים מוֹסְרִים עֲצָמָם עֲלֵיהֶם לְשָׁבוּתָם. (כו)אֲבָל אָדָם יָכוֹל לְפָדוֹת אֶת עֲצָמוֹ בְּכָל מָה שְׂיִרְצֶה. (כז)וְכֵן (כח)לְתַלְמִיד חָכָם, אוֹ אֶפְלוֹ אֵינוֹ תַלְמִיד חָכָם, אֲלֵא שֶׁהוּא (כט)תַלְמִיד חָרִיף וְאֶפְשָׁר שְׂיִהְיֶה אָדָם

~~~ דעה ברורה ~~~

חינוך מצוה רלו"ב סק"ב) ויש אומרים שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקדוש ברוך הוא שנאמר (יחזקאל יח, ד) הנפשות לי הנה וגו' (הרדב"ז סנהדרין פ"ח ה"ו, ועיין שם במנחת חינוך שצ"ן לעוד כמה פוסקים).

(כב) אין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהם. משמע אפילו הם קרוביו. וכן דעת הגר"א (סק"ו). ולדעת הב"ח רשאי אדם לפדות מכספו כל שבוי שירצה ואפילו אינו קרובו, בכל ממון שמוכן לפדותו אפילו ביותר מכדי דמיו, שהרי כשפודה מכספו אין דוחק מעות לציבור, וכל שכן שאין מוחים בידו כשבא לפדות את אשתו בעד כל ממון שבעולם אלא שאין בית דין יכולים לחיבו לפדוה אלא בכדי דמיה, וכן נהגו (ש"ד סק"ד). (כג) יותר מכדי דמיהם. ופירוש כדי דמיו: א. כפי מה שהוא שוה באותו מדינה על פי הגיל והכוח ואם הוא זכר או נקבה וכפי מה שהיו משלמים עליו אם היה נמכר בשוק כעבד, ואפילו שבזמן הזה לא מוכרים עבדים בשוק, מכל מקום לא השתנה הדין, וצריך להעריך כמה היה נמכר במדינות שעדיין מוכרים עבד בשוק (ש"ת מהר"ם מלובלין סימן טו). ב. כפי מה שפודים שבויים גויים, ולא כעבד הנמכר בשוק (ש"ת הרדב"ז החדשות סימן מ).

(כד) דמיהם. ואם יש לחוש שיהרגו יש מי שאומר שפודים בכל ממון (אשל אברהם בשם ש"ת נחלה ליהושע והביאו הפתחי תשובה סק"ד) ויש מי שאומר שאין פודים (יד אליהו סימן מג). וכן כשיש חשש חילול השם אם לא יפדהו טוב לפדותו אפילו ביותר מכדי דמיו (ש"ת מהר"ם מלובלין סימן טו). ובמדינות שאין חשש שהגויים יוסיפו לבקש כופר אלא יש סכום מסויים אותו גובים בעד שחרור נפש צריכים לפזר עליו מעות אבל הקרובים יתנו יותר והשאר מקופת הקהל (פתחי תשובה סק"ד מכנסת יחזקאל סימן לח). והמנהג שפודים את השבויים ביותר מכדי דמיהם, ומצוה גדולה יש בפדיון שבויים, וכל המרבה להתעסק בזה הרי זה משובח (ש"ת הרדב"ז סימן מ).

(כה) שלא יהיו האויבים מוסרים עצמם עליהם לשבותם. כשנראה שעתידים לשבות עוד אחרים (ש"ד סק"ה).

(כו) אבל. יש מקרים יוצאי דופן שמותר לפדות אפילו ביותר מכדי דמיהן כמו שיפורט בהמשך.

(כז) וכן לתלמיד חכם. ומעשה של מהר"ם מרוטנבורג זצ"ל שלא הסכים שיפדו אותו אינו ראיה כי הוא החמיר על עצמו.

(כח) לתלמיד חכם. או לאדם חשוב אפילו אינו תלמיד חכם (יפה ללב ח"ה אות ב). וצריך להודיע לשבאים שפני שהוא תלמיד חכם או אדם חשוב הם פודיים אותו יותר מכדי שיווי (הרדב"ז ח"ב סי' קסג והביאו הכנסת הגדולה בהגהת הטור אות ב).

(כט) תלמיד חריף. כמו במעשה של רבי יהושע בן חנינא (גיטין נח). שפדה תינוק שהיה חריף ביותר ואותו התינוק היה רבי ישמעאל בן אלישע.

גדול, פודים אותו בדמים מרבים. (ל) ואם אשמו פלחך דמי או לא, עין פטור קצו העזר סי' ע"ח. ה אין מבריהין (לא) השבויים, מפני תקון העולם, (לב) שלא יהיו האויבים מכבידים עלם עליהם ומרבים (לג) בשמירתם. ו מי שמכר עצמו לעובד פוכבים, או שילה מהם ושבבו אותו בהלואתו, פעם ראשונה ושניה פודים אותו; שלישיית, אין פודים אותו. אבל פודים (לד) את הבנים לאחר מיתת אביהם. ואם בקשו להרגו, פודין אותו מיד, אפלו אחר כמה פעמים. ושאני שהמיר חפלו למנוח אחת, קנוז (לה) אוכל נבלות להכעיס, (לו) חסור (לז) לפדותו. (טז) ועין לעיל י"ג (לח) סימן כנ"א.

דעה ברורה

(ל) ואם אשתו כאחר דמי או לא עיין בטור אבן העזר. ולדעת המחבר (שם) אין מחייבין את הבעל לפדות את אשתו יותר על דמיה אלא כמו שהיא שוה כשאר השביות. והרמ"א שם הביא יש אומרים שאשתו כגופו ויכול לפדותה בכל אשר לו. ויש מי שפסקו שאין לו רשות לפדותה ביותר מכדי דמיה (בית שמואל שם סק"ב, שלחן גבוה סק"ז). אולם בראשון לציון דייק שכל המחלוקת שהביא שם הטור אינה אלא לעניין עד כמה חייב הבעל לפדותה, אבל אם רצה לפדותה אשתו כגופו ויכול לפדותה בכל ממון שבעולם (וכן היא דעת הב"ח כאן, והחלקת מחוקק שם סק"ב) וכשנשבת האשה בפשיעה הבית מאיר (אבן העזר שם) הביא בשם דיני פ"פ דמיון שאין חייבין לפדותה, והוא חלק עליהם (עיין שם פתחי תשובה שם סק"א).

(לא) השבויים. ואפילו אין אלא שבוי אחד (גיטין מה).

(לב) שלא יהיו האויבים מכבידים עולם עליהם. וכשלא היה בידם אלא שבוי אחד, כדי שלא יהיו האויבים מכבידים לשבויים העתידים לבא (גיטין מה).

(לג) בשמירתם. אבל השבוי עצמו אם יכול לברוח יברח, ואינו צריך לחוש מה יקרא עם שאר השבויים, ואפילו מידת חסידות אין בזה (שו"ת חוות יאיר סימן ריג והביאו הפתחי תשובה סק"ו). אולם יש מי שאומר שאף הוא עצמו אינו יכול לברוח (עין יעקב סנהדרין יד ע"א) וגם לדעה זו אם השבאים רוצים שימיר דתו ואינו יכול לעמוד בנסיון יברח (יפה ללב ח"ה אות ג).

(לד) את הבנים לאחר מיתת אביהם. כדי שלא יטעמו ויתערבו בין הגויים, אבל כשאביהם חי הוא שומרם שלא יטעמו בין הגויים (רש"י גיטין מז). וכשהוא עמם בבית השבי, אבל אם אינו יכול לשומרם פודים אותם מיד (ש"ך סק"ו).

(לה) אוכל נבילות. ואפילו בשביל פעם אחת שעשה כן להכעיס (ומתי נחשב להכעיס עיין בדברינו בסימן קיט) נחשב מומר שלא להחיותו ולפדותו (ט"ז סק"ה) ואם רואים ממנו שמתחרט והולך לעשות תשובה מותר לפדותו, אלא שאין חיוב לפדותו רק לאחר שנדע שהתחרט (ט"ז סק"א).

שלחן ערוך

ז

ז (לט) עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבָּה, הוֹאִיל (מ) וְטָבֵל לְשֵׁם עֲבֹדוֹת (מא) וְקִבֵּל עָלָיו מִצְוֹת, (מב) פְּוֹדִים אוֹתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל (מג) שֶׁנִּשְׁבָּה. ח (מד) פְּוֹדִים הָאִשָּׁה קָדָם הָאִישׁ, (מה) וְאִם רְגִילִין בְּמִשְׁכָּב זָכוֹר, (מו) פְּוֹדִין (מז) הָאִישׁ קָדָם. וְאִם שְׁנֵיכֶם (מח) לוֹאִים לְטַעַם פְּנֵהוּ, (מט) הַפֶּלֶת

~~~ דעה ברורה ~~~

(לו) אסור לפדותו. ואם יש לשער שזה בגלל השפעת הסביבה יש מצוה לפדותו, ולא רק בתינוק שנשבה, אלא גם בגדולים בני מצוה יש להם דין תינוק שנשבה, וצריך עיון.

(לז) לפדותו. וכן אין לתת לו צדקה. אבל פודים את בניו (ערוך השולחן).

(לח) סימן רנ"א. סעיף ב, ששם נתבאר דינו. וגם נתבאר שם דין מומר לתיאבון או שאינו מומר לא לתיאבון ולא להכעיס שאין איסור אם רוצים לפדותו אלא שאין חייבים (ש"ך סימן רנא סק"ג). ונחלקו הפוסקים האם רק אחרי שעבר כמה פעמים נחשב כמומר לתיאבון, אבל לא אחר פעם אחת שעבר (ט"ז שם סק"א). או אחר פעם אחת נחשב כמומר לתיאבון, אבל אחרי שעבר כמה פעמים אפילו לתיאבון אסור לפדותו (ש"ך שם סק"א). ובזמן הזה כל זמן שלא ברור שאינו תינוק שנשבה מצווין אנו להחיותו אנו (אחרונים).

(לט) עבד. כנעני.

(מ) וטבל. וגם מל.

(מא) וקיבל עליו מצות. שדינו כאשה לעניין חיוב מצוות, והוא הדין שפחה שטבלה וקבלה עליה מצות.

(מב) פודים אותו. שכשם שמצוה לפדות בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים (גיטין לז:). ומכל מקום אם יש ישראל ועבד שנשבו לפנינו הישראל קודם. וכן גר ועבד שנשבו לפנינו הגר קודם ואפילו לעבד משוחרר (כמו בדיני הקדימות בצדקה). ועבד משוחרר קודם לעבד שאינו משוחרר (דרך אמונה מתנות עניים פ"ה סקפ"ח)

(מג) שנשבה. ואם פדה אותו היחיד כדי לקיים מצוות פדיון יצא העבד לאחר הפדיון לחירות. וכשפדה אותו בממון הגבוי ביד גזבר לצדקה, יפדה אותו מיד השבאי ויחזור לעבדותו (ראשון ציון עיין שם טעמו באריכות). אבל עבד שלא טבל לשם עבדות ואינו חייב במצוות אין מצוה לפדותו.

(מד) פודים האשה קודם האיש. משום בושתה, שלא יטמאוה הגויים. ואם הבעל במדינת הים יורדים לנכסיו ופודים אותה (מחבר באבן העזר סימן עח סעיף ד).

(מה) ואם רגילין. הגויים שם.

(מו) פודים האיש קודם. כי האשה דרכה בכך והאיש אין דרכו בכך ובושתו גדול (תפארת ישראל סוף הוריות). ואפילו אם היא אשת איש או נערה המאורסה (באר שבע בסוף הוריות).

(מז) האיש קודם. ואם הם קטנים ויש לחוש שמי שישאר בשבי יטמע בין הגוים הזכר קודם (פתחי תשובה סק"ז).

(ג)הָאִישׁ (נא)קודם. (פית יוסף כ"א וכן משמע סוף הו"קיות). **ט** הוא ואביו (נג)ורבו בשבוי, הוא קודם לרבו, (נג)ורבו קודם לאביו, אמו (נד)קודמת (נה)לכלם. (נו)ועין לעיל סימן רמ"ב סעיף

~~~ דעה ברורה ~~~

(מח) רוצים לטבוע. פירוש: שאיש ואשה שניהם בסכנת טביעה בנהר (ט"ז סק"ו). ויש מי שפירש שרוצים לטבוע בנהר כדי שלא יקלקלו עמהם (לבוש. ומהר"א אזולאי בהגהותיו הקשה מי הכריחו לזה, והחיד"א בשער יוסף דף קיג ע"ג האריך בזה).

(מט) הצלת האיש קודם. כי האיש חייב ביותר מצוות מהאשה (ט"ז סק"ו).
(נ) האיש קודם. ואם בהצלת הגוף האיש קודם כל שכן שבהצלת נפשו האיש קודם, ולכן כשבא גוי נושה לקחת שני ילדים מישראל ולהעבירם על דתם, ויש בידינו אפשרות להציל אחד מהם בעד סכום ממון, ואחד מהם זכר ואחד נקבה, יש להציל את הזכר, ואפילו שלהוציא מבית השבוי האשה קודמת, היינו כשהוא גדול, וידוע שלא יעבירהו על דת, וכשאינן לחוש שיתערב בין הגויים (שאלת יעב"ץ ח"א סימן סח).
(נא) קודם. וכן לכל דבר האיש קודם [חוץ מלפדות] (חדרי דעה).

(נב) ורבו. המובהק שלימדו תורה בחינם.
(נג) ורבו קודם לאביו. ואם אביו חכם אפילו אינו שקול כרבו אביו קודם. ואם אינו רבו מובהק אביו קודם אפילו אינו חכם כלל (כמבואר בהלכות כיבוד אב). ובזמן הזה אין לנו רבו מובהק ודאי, אין דין זה נוהג, ופדיון אביו קודם לרבו, כי בכבוד אביו הוא ודאי מצווה, ובכבוד הרב ספק האם הוא בגדר רבו מובהק, ואין ספק מוציא מידי ודאי (ש"ת דברי יציב י"ד סי' קל"ב ותמה על הפוסקים שלא הביאו כן).

(נד) קודמת לכולם. אפילו לו עצמו, ואפילו שהכלל הוא שחיי קודמים אפילו לחיי אביו ורבו ומכל שכן לחיי אמו, מכל מקום היא קודמת להוציאה מבית השבוי כי אולי יעברו עמה איסורים, ודווקא כשאין שם בבית השבוי סכנת נפשות, אבל אם יש סכנת נפשות חיי קודמים ופודה בראשונה את עצמו (ש"ך סק"י). ומכל מקום אשתו קודמת אפילו לאמו, שהרי היא כבעלת חובו, וכאילו ממון שלה מונח ביד הבעל, כך שאינו יכול אפילו לפדות אפילו עצמו ולא אמו בממון אשתו (ראשון לציון, ולמעשה לא ברור לדעתו כלל לומר שאמו קודמת לו).

(נה) לכולם. כי לאשה יש זילזול יותר כשהיא שבוייה (ש"ך סק"ט). ומי שרבו אביו ואחיו ואמו עומדים בבית השבוי והשבאי מבקש עשרה זהובים בעד שלשתן ועשרה בעד אמו, ואין בידו כי אם עשרה מנה, פודה את אמו וכל השלשה ישארו בבית השבוי (ברכי יוסף סק"ג).

(נו) ועיין לעיל וכו'. ששם כתב המחבר, ואם היה אביו תלמיד חכם פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו. ואפילו אין אביו חכם כרבו, אביו קודם (ש"ך סק"ח) כיון שיש בו צער הגוף (ט"ז בסימן רמד סק"ט, הגר"א שם סקפ"א). אבל אם היו הוא ואביו שניהם תלמידים של רב אחד פודה את רבו קודם אפילו אם היה אביו תלמיד חכם, לפי שאביו גם מחויב בכבוד רבו, והוא ואביו חייבים בכבוד רבו, כי שניהם תלמידיו (החיד"א בפני דוד פ' במדבר אות ד'

שלחן ערוך

ט

ל"ז. י' אם איש ואשתו שבויים, (נז)אשתו קודמת לו. ובית דין יורדין לנכסיו (נח)ופודים (נט)אותה, ואפלו עומד וצווח: אל תפדוה מנכסי, (ס)אין שומעין לו. **יא** מי שנשבה ויש לו נכסים (סא)ואינו רוצה לפדות עצמו, (סב)פודים אותו בעל ברחו. **יב** (סג)האב (סד)חייב לפדות את הבן, אי אית ליה לאב ולית ליה (סה)לבן.

~~~ דעה ברורה ~~~

והביאו ביפה ללב ח"ה על סי' רמ"ב אות כ"ב). וברמ"א שם הביא יש אומרים שאם הרב מקבל מהאב שכן עבור הלימוד האב קודם לרב.

(נז) אשתו קודמת לו. שכבר נתחייב לפדותה מנכסיו בתנאי כתובה, ואפילו אם הוא גם כן בשבייה מקדים לפדות את אשתו, וכן יכול לפדות את אשתו ביותר מכדי דמיה ולא את עצמו (ש"ך סק"א) והבעל חייב לפדות את אשתו ואפילו הוא כהן שהשבויה אסורה עליו פודה אותה ומחזירה לבית אביה (ש"ע אבן העזר סימן עח סעיף ד) וגם אשת ישראל שרוצה לגרשה יפדנה ואחר כך יגרשנה. וכשהיו דמי פדיונה יותר מכדי כתובתה אינו יכול לומר הרי כתובתה לפניו והיא תפדה את עצמה אלא כופין אותו ופודה אותה ואפילו היו דמיה עשרה פעמים יותר מכתובתה, ואפילו אין לו אלא כדי פדיונה. במה דברים אמורים בפעם ראשונה שנשבת אבל אם פדאה ונשבת פעם שניה ורצה לגרשה מגרשה ונותן לה כתובתה והיא תפדה את עצמה (מחבר אבן העזר סימן עח סעיף ג) וכשאינו רוצה לגרשה מחלוקת האם מחוייב מהדין לפדותה פעם שניה או לא (עיין רמ"א

שם ובית שמואל סק"ד).

(נח) ופודים אותה. בכדי דמיה (ש"ך סק"א).

(נט) אותה. ולא אותו (רמב"ם) וכשאין סכנת נפשות, אבל כשיש סכנת נפשות חייב קודמים, ופודה אותו קודם לאשתו (בית מאיר).

(ס) אין שומעין לו. אבל להיפך אם הוא נשבה אין אשתו חייבת לפדותו מכספי נדוניתה (בית לחם יהודה סק"ה בשם מהר"ו).

(סא) ואינו רוצה לפדות עצמו. מנכסיו כיון שאוהב את ממונו ורוצה שפדיונו יפול על הציבור, אבל אם אחרים יפדהו מכספם ישמח לצאת לחירות, ולכן אומרים שאינו ברשותו להישאר שבוי ולהפקיע ממנו חיוב המצוות ובעל כורחו פודים אותו מנכסיו, אבל אם אינו רוצה ליפדות כי אומר אהבתי את אדוני, ואפילו באים לפדותו אינו רוצה, ברור שלא פודים אותו מכספי הציבור, כיון שהוא בעצמו מפיל נפשו לפני שבאים, אבל מכספו פודים אותו, כי אם יחזור ויפיל את עצמו פעם נוספת לפני השבאיים הוא לבד מפסיד (ראשון לציון).

(סב) פודים אותו. בכדי דמיו (ש"ך סק"א) מכספי הציבור ואחר כך חוזרים ונפרעין ממנו (בית יוסף, הגר"א סקט"ז).

(סג) האב. וכן האם (יפה ללב ח"ה אות ה בשם מערכי לב ח"א דרוש ל דף סד ע"ד).

(סד) חייב לפדות את הבן. בכדי דמיו (ש"ך סק"א). ואפילו כבר נתן מעשר כספים ואחר שמע שנשבה בנו מחויב להוציא עוד כסף ולפדותו. ודווקא אם נשבה בנו חייב האב

שלחן ערוך

הנה: (סו) והוא הדין קרוב אחר, (סז) קרוב קרוב הוה, דלא כל הימנו שיעשירו עמם ויטילו קרוביהם (סח) על הצבור. (מקדכי פ' השוכר). הפודה קרוב מן השכניה, (סט) חייב (ע) לשלם לו (עא) אם אית ליה לשלם, (עב) ולא אמרינן דהוא מבריא ארי מנכסי קרובו ומקדכי פ' הפונס ופ' דמיני גזירות ות' מהרי"ו סי' קמ"ח קמ"ט וזית יוסף ב"ש מ"כ. (עג) וקרוב (עד) לשלם לו מיד, (עה) ולא יוכל למימר אני צית לך דין. ואם אית ליה אחר כך טענה עליו ותבענו לדין. דבכלל זה אין אדם פודה את קרובו. (מהרי"ו סי' קמ"ט וכן כתב הבית יוסף).

~~~ דעה ברורה ~~~

בפדיונו, אבל אין האב מחוייב לתת לבנו מזונות, אלא כשהבנים קטני קטנים, אבל הבן מחוייב לזון את אביו ולפדותו אם נשבה (ראשון לציון).

(סה) לבן. ואם קדם אחר ופדה את הבן אינו יכול לחזור לאביו ולהוציא ממנו את מה שנתן עבור הפדיון (בית לחם יהודה סק"ה בשם רשד"ם).

(סו) והוא הדין קרוב אחר. שכל אחד חייב לפדות קרוביו.

(סז) קרוב קרוב קודם. וכמו שיש דין קדימה לעניין צדקה כמו כן לעניין פדיון.

(סח) על הציבור. וצריכים הקרובים לתת לפי הממון. ואם קרוב אחד נתן יותר אינו יכול לחזור ולתבוע את כספו מקרוב אחר, וכל שכן אם נתן יותר מכדי דמיהם אפילו שגם הקרוב האחר התחיל לתת יותר מכדי דמיהם (פתחי תשובה סק"ח משו"ת פרח מטה אהרן ח"ב סימן צח).

(סט) חייב לשלם לו. עד כדי דמיו, אבל אם פדאו ביותר מכדי דמיו אינו מחויב להוסיף (בית לחם יהודה סק"ה. ואם מיחה בו שלא יפדהו כי רצה לקדש שם שמים עיין תשובת יד אליהו סוף סימן עד מה שכתב בזה).

(ע) לשלם לו. אם הצליח לפדות, אבל מי שהשתדל בממון להציל את בנו של חברו שלא ישתמד ולא הצליח, אינו יכול לתבוע את אבי הבן (שו"ת רשד"ם חיר"ד סי' רד).

(עא) אם אית ליה לשלם. כי אין אדם יכול להפיל פדיונו על חברו.

(עב) ולא אמרינן דהוא מבריא ארי מנכסי חברו. פירוש: ולא אומרים שהוא נחשב כמבריא ארי מנכסי חברו שפטורים מלשלם לו.

(עג) וצריך לשלם לו מיד. אחרי שפדאו, ודווקא אם יש לו כאן כסף לשלם לו מיד חייב לשלם, אבל אם אין לו כסף במקום שנמצא ואינו יכול לשלם מיד אינו צריך ללכת לעיר ששם הכסף ולפרוע כיון שבמקום שהוא נמצא אין לו כסף וכאן הוא נחשב כעני (ערך ש"י שאפשר שכן כוונת הרמ"א שהרי ברור שצריך לשלם מיד ולא לעכב הנתינה).

(עד) לשלם לו מיד. ונפרעים אפילו מנכסי יתומים קטנים, שהרי הטעם שאין נפרעים מנכסי יתומים קטנים זה בגלל שאין מקבלים עדות אלא בפני בעל דין ויתומים קטנים זה כמו שלא בפניהם, אבל כאן לא צריך לקבלת עדות כיון שמהתורה הוא מחוייב להציל. ועוד שאם נצריכו להמתין מלהיפרע עד שיגדלו היתומים אין לך שום אדם שמציל שום יתום בממונו (מהרי"ו סי' קמח, וש"ך סק"ג).

(עה) ולא יוכל למימר אני צית לך דין, ואם אית ליה אחר כך טענה עליו יתבענו לדין, בדלא זה אין אדם פודה את חברו. פירוש: שאינו יכול לומר, אני אשלם לאחר שבית הדין יחיבו אותי, כי אין רשות לדיין לדון בדין זה (שלחן גבוה סק"ג) אלא ישלם מיד, ואם

~~~ דעה ברורה ~~~

יש לו תביעה עליו יחזור הוא ויתבענו בדין, ותיקנו כן כי לולא זה אין לך אדם שפודה את חברו.

מקצת ההלכות בקצרה

- * פדיון שבויים מצוה גדולה, וגדולה מבריאת שמים וארץ, והפודה הקדוש ברוך הוא יצילו ואת זרעו מליפול בשבי
- * הצדקה לפדיון קודמת לכל הצדקות, ונחלקו האם אפילו מנתינה ללומדי תורה
- * הנותן צדקה למי שחייב כסף לגוי, או מנישואי ילדיו, קיים חלק ממצוות פדיון
- * אסירים בבתי הסוהר בזמנינו 1. במדינות שמרצה האסיר תקופת עונשו ויוצא לחירות אין מצוה להוציאו לחירות
- 2. מרצה תקופת מאסר כי הזיק לאחרים, פעמים טוב שישב ולא יזיק
- 3. העלילו עליו עלילה וכדומה יש לפדותו
- * אין צריך אדם להכניס עצמו בסכנה כדי להציל חברו
- * הרוצה להכניס עצמו בסכנה כדי להציל ממידת חסידות, או מאהבת חברו
- 1. אם חברו תלמיד חכם יותר ממנו מותר לו לסכן עצמו ולהצילו
- 2. אם המציל תלמיד חכם והניצול עם הארץ, או שניהם שווים במעלה, כמו ששניהם תלמידי חכמים או עמי הארץ, אינו רשאי להכניס עצמו לספק סכנה אפילו אם ההצלה ודאי
- * אספו לפדיון שבויים ולבסוף יצאו השבויים בהשתדלות כספית ממקום אחר, ורוצים לתת את הכסף לשבוי לצורכי אכילה ולבישה 1. בכסף שנאסף מתורמים בסכומים רגילים מותר 2. כסף מתורם גדול מאוד אסור להשתמש לצורך אחר וצריך להחזירו לנותן
- * בית הכנסת לא ראוי למוכרו לצורך פדיון שבויים אפילו שמותר. ויש מי שהתיר רק אם ישאר הבית כנסת בקדושתו. או כשאין אפשרות אחרת לאסוף כסף
- * ספר תורה מוכרים לצורך הפדיון כשאין כסף אחר
- * האומר סלע זו לצדקה נחלקו האם פדיון שבויים בכלל. ויש שחילק בין היו כבר בשבי בשעת אמירתו או עדיין לא היו בשבי
- * המעלים עין מפדיון שבויים עובר בארבע לאווין, וארבע עשה, ועוד איסורים
- * כל רגע שמאחר מלפדות עובר כשופך דמים
- * חייבים לפדות אפילו שנשבה באשמתו, כמו שנכנס למקום שידע שיכולים לשבותו
- * אין פודים את השבויים אלא בכדי דמיהם, אלא אם פודה 1. את עצמו 2. אשתו לדעת הרמ"א 3. יש סכנת נפשות לדעה א 4. השבוי תלמיד חכם 5. ילד שנראה שעתיד לגדול לחכם 6. אדם חשוב
- * נהגו ישראל קדושים לפדות כל שבוי ואפילו אין סכנת נפשות ביותר מכדי דמיו
- * אסור להבריח שבויים. ונחלקו האם מותר לשבוי עצמו לברוח, ואם השבאים רוצים שימיר דתו ואינו יכול לעמוד בנסיון לכל הדעות יברח
- * מכר עצמו לגוי 1. בפעם הראשונה והשניה פודים אותו 2. בשלישית אין פודים אותו אלא אם רוצים להורגו 3. את בניו פודים לאחר מיתתו
- * בזמנינו חובה לפדות כל יהודי באשר הוא אפילו עובר עבירות

~~~ דעה ברורה ~~~

* וכשם שמצוה לפדות בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים והשפחות שנשבו וטבלו וקיבלו עליהם עול מצוות, ומכל מקום קודם פודים את הבני חורין ואחר כך את העבדים

* סדר חיוב הפדיון כשנפלו בשבי ואין כסף לפדות את כולם:

א. כשאין חשש סכנת נפשות 1. חייב תחילה לפדות את אשתו ואפילו רוצה לגרשה 2. אמו 3. עצמו 4. רבו המובהק שלמדו תורה בחינם 5. אביו, ואם היה אביו חכם אפילו לא כמו הרב פדיון אביו קודם, אלא אם כן אביו גם תלמידו של אותו הרב שאז מקדים את הרב 6. רבו שאינו מובהק או אפילו המובהק אלא שלימדו בשכר 7. שאר שבויים ובהם מקדים האשה לפני האיש, אלא אם יש חשש שיעברו עם האיש עבירה 8. קטן וקטנה בשבי ויש חשש שמי שישאר בשבי יטמע בין הגוים פדיון הזכר קודם ב. יש בשבי עכשיו חשש שיהרגו אותו הוא קודם לכל ואפילו לאשתו ואמו .

* חייב האיש לפדות את אשתו ואפילו רוצה לגרשה, ויורדין לנכסיו לפרוע דמי הפדיון * שבוי שיש לו כסף לפדות עצמו ורוצה שההוצאת תיפול על הציבור אינו רשאי

ופודין אותו ולאחר מכן חוזרים וגובים ממנו

*האב והאם חייבים לפדות ילדיהם שנשבו, ואפילו חילק את כל כספי הצדקה והמעשר צריך להוסיף כסף ולפדות השבוי

* כשגובים כסף לפדיון שבויים קודם גובין מהקרובים לפי דרגת הקרבה, וקרוב שתרם אינו יכול לבקש משאר הקרובים שישתתפו עמו בסכום שתרם כדי שכספו יוחזר אליו

* איש ואשה טובעים בנהר תחילה מצילים את האיש, ואין ללמוד מזה לאיש ואשה שבאו יחד לבית חולים לחדר מיון, כי שם אין סדר את מי להקדים, ואם באו שניהם יחד לחדר מיון, ודרגת החולי ידוע ששווים הם בדיוק כמו כשטובעים בנהר ושניהם שווים בסכנה ויש בבית החולים מכשיר אחד שאפשר לרפאות בו, יש לשאול למורה מוסמך בקי בדיני נפשות כיצד לנהוג ולמי להקדים

* פדה את חבריו מבית השבי אם יש לו כסף חייב לשלם את הוצאות הפדיון

* השתדל לפדות שבוי או מי שבנו של חבריו השתמד וחבירו הוציא הוצאות רבות להצילו ולא עלתה בידו אינו צריך לשלם את ההוצאות

* רב שבא לפניו דין תורה האם חייב לשלם את כסף הפדיון אסור לו לדון בזה עד שהנפדה יחזיר את הכסף שחבירו שילם ואחר כך ידונו האם צריך להחזיר לו

ואלה יעמדו על הברכה שנדבו מהונם להדפסת הדעה ברורה

יעקב מנצר ביטוחים 02-5370030

לעילוי נשמת

אביו הרה"ח ר' מנחם יהודה בן הר"ר אלעזר חיים ז"ל

ואמו מרת פנינה בת הר"ר יעקב ע"ה

הונצח על ידי ידידינו בנם הרה"ח ר' יעקב מנצר שליט"א
--

לשאלות הלכתיות - הערות - תרומות והנצחות - לקבלת הדעה ברורה בדוא"ל :

אשר הורוביץ. רחוב אהליאב 34 י-ם. דוא"ל asher7321@gmail.com בנק המזרחי
--

סניף 417 חשבון 168880 פלפון 0573127341 כל הזכויות שמורות
--